

Газет 2001-йисан
ноябрдилай акъатзава

РД - дин Докъузпара райондин общественно-политический газет.
Общественно-политическая газета Докузпаринского района РД.

Эренлардин СЕС

№10 (784) 8-Март, арбе, 2017-йис. Почтамтдай зур йисан къимет - 226 манат

Виридуьньядин дишегълийрин лишанлу йикъаз – 8-мартдин сувариз талукъ яз “Докъузпара район” МО-дин къил К.С. АБАСОВАН ТЕБРИК

Гьурметлу дишегълияр! Гьакъикъатданни, вири вилик фенвай, цивилизациядин обществойра дишегълиди чӀугвазвай зегъмет итимдиндахъ галаз барабар, ерилуди ва кваз къадайди я.

Дугъривилелди къейд ийиз жеда, Куьне неинки са хизанда, гьакӀ обществодани мягъкем чка къазва, важиблу роль къугъвазва. Тарихдин лап муракаб вахтара, четин имтигъанра, иллаки Ватандин Чехи дяведин йисара дишегълийри итимрин агъур зегъмет чпин гьилералди эвезна, гьатта дяведин цӀаярани иштиракна. Алай девирдани Куьне чи райондин хуьрерин школайра, аялрин бахчайра, медицинадин идарайра, амай тешкилатра жавабдарвилелди, пешекарвилелди, намуслувилелди зегъмет чӀугвазва. За Квез, играми вахар, дишегълияр! Куь ишигълу тӀварцӀин маналу сувар рикӀин сидкъидай мубаракзава. Къуй Квехъ чанарин сагъламвал, дуланажагъда гегъеншвал, агъвал ва хуси уьмуьрра хушбахтвал, вири хъсан ва гуьзел ерияр аваз хьурай! Куьне, гьакъикъатда, чи уьмуьр гуьрчегарзава, адаз мана гузва...

Райадминистрацияда

6-мартдиз райондин администрацияда къиле фейи нубатдин совещание «Докъузпара район» МО-дин къилин заместитель Абдурагъим Алискерова ачухна. Совещанидин къвалахда райондин идарайрин, тешкилатрин жавабдар къуллугъчийри иштиракна. Бязи хуьрерин къилери интернетдин куьмекдалди скайпдай видеоконференциядин къайдада иштиракна.

Нубатдин совещанидал къве месӀладиз килигна:

1. Сад лагъай кварталдиз талукъ налукрин планар тамамарунин гьакъиндай;

2. 9-Майдин Гъалибвилин сувариз талукъ гъазурвилер акунин гьакъиндай.

Сад лагъай месӀладиз талукъ яз Абдурагъим Алискерова кварталдиз талукъ налукрин план тамамарун герек тирди лагъана. И жигъетдай

хуьрерин къилерихъ галаз къилди-къилди, къвалахдин саягъда, веревирдер ийидайди лагъана. Инал хуьрерин администрацийрин идарайра эменнидинни метягърин инвентаризация авунин месӀладикайни веревирдер къиле фена. Хуьрба-хуьр физ, и къвалах къилиз акъудун

райадминистрациядин жавабдар ксарал тапшурмишна.

Совещанидал алай къвед лагъай месэладизни виликамаз фикир гун чарасуз тирдакай лагъана. 9-Майдин Гъалибвилини йикъаз гъазурвилер акун патал райондин центрада авай Гъалибвилини парк авайдалайни хъсан гъалдиз гъунин,

райондиз гъахъзавай шегъре рекъер, хуърерин куъчяр, вири жемиятдин чкаяр зирзибилрикай михъунин месэла вилик эцигна. Чкайрин михъивални гуърчегвал хуън патал гъамишан адетдин субботникарни тешкилдайди рикел хкана. Абдурагъим Алискерова 9-Майдин сувар кыле тухуниз талуук план –

«рекъин карта» - гъазурун райондин кылин заместитель Салигъ Гъажимурадовал тапшурмишна.

Жуъреба-жуъре месэляяр куърелди веревирдер авуналди нубатдин совещанидин кваллах куътягъ хъана.

К.ФЕРЗАЛИЕВ

МУБАРАКРАЙ!

Чи района кардик квай Федеральный казначействонин отделенидин къуллугъчийри Виридуъньядин дишегълийрин сувариз талуукъ яз, чи райондин дишегълийриз тебрикзава 8- мартдин сувар:

Азиз ва играми дишегълияр!

Чна, чи коллективдин патай Квез и гуъзел ва дуъньяди цуък акъудзавай вахтунин сувар риклин сидкъидай мубаракзава. Къуй Квехъ виридахъ чандин сагъламвал, умуърдин хушбахтвал, хизандин къулайвал ва риклерин шадвилер хурай!

Дишегълийрин суварин тарихдай...

Вири инсаниятдин рикла алай 8-мартдин суварин тарихдин дувулар чи эрадал къведалди гъеле сад лагъай асирдилай Къадим Римдин адетриз гъахънавай. Чехи Юпитеран умуърдин юлдаш, богиня Юнона чехи гъукум ва алакьунар авайди тир. Ада инсанриз хъсан гъаваяр, берекатар, агалкъунар бахшзавай. И гъуърметлуда эвленмиш жезвайбуруз, хизанда аял хъайбуруз пишкешар гудай. Вични гъуърметдин юкъва авай. 8-мартдин юкъуз римлуйрин лукла дишегълияр, суварин йикъан гъуърметдай кваллахдикай азадзавай. Алай дуъньядин заманада дишегълийрин суварин тарих 19 лагъай асирдиз

гъахънава. Ам дишегълийрин ихтиярар патал женгиниз талуукди тир.

1857-йисан 8-мартдиз Нью-Йоркда фяле дишегълийрин манифестация кыле фена. Абуру чпиз 10 сятдин зегъметкеш вахт ва итимрихъ галаз барабар вацран мажиб истемишна.

1857-йисан 8- мартдиз Россияда дишегълийрин профсоюзар тешкил хъана, абуруз сечкийра сес гудай ихтиярар гана. 1910-йисуз Копенгагенда социалист дишегълийрин конференцияда Клара Цеткина Виридуъньядин дишегълийрин Югъ-8-март суварин Югъ яз къейд авунин теклиф гана. Им Виридуъньядин дишегълийрин

сад тир ихтиярар ва чпин аслу туширвал хуъниз эвер гун хъиз гъисабиз жедай. 1913- йисуз дишегълийрин сувар сифте яз Россияда къейдна. 1976- йисуз ООН-ди дишегълийрин суварин сергъятар гегъеншарна, ам Виридуъньядин сувар яз тестикъарна. Чна гуъзел Экуънин ва Гатфарин юкъуз дишегълидиз, дидедиз, вахаз, умуърдин юлдашдиз гъуърметдин буржи, авай играмивилин майил ачухдиз къалурзава. Къуй Квехъ виридахъ мягъкем сагъламвал, риклерин шадвилерин ачухвал ва хизанрин къулар хуънин рекъе кланивал ва рейсавал хурай!

Чи корр.

Образованиедиз талуукъ совещание

Алай йисан 3-мартдиз умуми образованиедин управлениедин идарада совещание кыле фена. Инал чи райондин мектебрин директорри, образованиедин пешекарри ва райадминистрациядин кылин заместитель Гъажимурадов Салигъ Яменовича иштиракна. Сифте гаф рахуналди кыле фейи совещание

образованиедин управлениедин вахтуналди везифаяр тамамарзавай Магъмудов Мадрид Гъадижиевича ачухна ва кылени тухвана. Анал пуд месэла алай.

1)РД-дин Правительстводин Председателдин заместитель Е.Толстяковадин совещаниедин къарардин протокол кылиз акъудун;

2) Мискискарин ва Авадандин СОШ-рин тематический ахтармишунрин нетижаяр анализ авун;

3)Образованиедин жигъстдай гъар жуърдин месэляяр гъалун; Къвед лагъай месэладиз

образованиедин управлениедин пешекарри: Идрисов Идрисан, Османов Русланан, Крымов Маратан, Саруханов Ремиханан, Мегьамедханов Рафикан гафарай, ахтармишна малум хъайивал, Мискискадин СОШ-дин аялрин чирвилерин дережа агъуз аватнава. Авадандин СОШ-дин аялрин чирвилерин дережа хкаж жезвайди къейдна. Авадандин СОШ-дин директор Къиличханова Раисади

образованиедин управлениедин пешекарривай ихътин ахтармишунар мукъвал-мукъвал кьиле тухун Палабна ва гележегда хъсан чирвилерихъ ялдайди, лагъана. Мадни лагъайтла, анал гъар жуьредин ЕГЭ-дин гъазурвилерикай, стимулирующий паюнин пуларикай, муалимрин методобъединение арадал хкун патал ва образованиедин жигъетдай гъар жуьредин месэлярни гъялна.

Эхирдай Магъмудов Мадрид Гъажиевича къейд авурвал, чи райондин мукъу мектебрихъ галаз гекъигайтла, Авадандин ва Миграгърин мектебар вилик жергейра ава. Генани ада СМИ-диз, телевидиниядиз ва «ЭС» газетдиз мектебрихъ галаз алакъа хвена, абурухъ галаз Къвалахун вичин терефдай фикирдиз гъана

Вадим АГЪАМУРАДОВ

Лезги члалан нугъатрин гафарин кьетленвилер

(Эвел 9-нумрада)

Къвед лагъай дестедик мана-метлебдин (семантикадин) жигъетдай эдебиятдин члала авай гафариз мукъва, амма фонетикадин жигъетдай тафаватлу нугъатдин гафар кутунва. Чпин жуьредиз килигна абур синонимар яз гъисабайтла жеда. Къелемчийри чпин эсерра ишлемишуналди, лезги члалан умуми лексика девлетлу ийизва. Къейдиз кланзава хъи, чпихъ лексикадинни семантикадин кьетленвилер авай нугъатдин гафар чи гафарганра гъатун анжах члал еримлу авуниз, гегъеншаруниз рум гун лагъай члал я. Месела: *алфунаг* – *афни*; *себзава* – *экъуьгъзава*; *атлраган* – *акъреб (скорпион)*;

бубавах – *эме*; *шеретлул* – *чурчул*; *байих* – *гъисс*; *канда* – *пис* ва мсб. Ихътин гафари эдебиятдин члал къацурдач, акси яз, синонимар хъиз къабулайтла, абур члалан девлетлувални къешенгвал артухарда.

Пуд лагъай дестедик виридалайни тлимил гафар акатзава. Иник нугъатдани эдебиятдин члала сад хъиз сивяй акъудзавай, амма манадин жигъетдай жуьреба-жуьре ва я нугъатда алава яз маса мана гузвай гафар акатзава. Месела: *гурцул* гафуни эдебиятдин члала анжах *кицлин шараг* мана гузватла, са тайин нугъатдин члала адаз алава манани ава: *гурцул* –

птулдин аял; эдебиятдин члала вичихъ *тепяр квай чкайрин арада авай дуьзен чил* мана авай *ачл* гафунихъ са тайин нугъатда алава яз *къвал* (*инсандин*) манани ава.

Къуд лагъай дестедик эдебиятдин члала чпиз барабар мана авай гафар (эквивалентар) саки авачир диалектизмаяр акатзава. Ибур анжах са тайин нугъатдиз хас гафар я. Гъа и дестедик акатзавай гафаралдини, шак алачиз, эдебиятдин члал девлетлу ийиз жеда. Чпихъ и жуьредин кьетленвал авай нугъатдин гафар гафунин

художникри чпин яратмишунра ишлемишни ийизва. Месела: *хамзар* – малина; *сигъирча* – чулау нуьк (черный дрозд); *емлиг* – векъин са жуьре; *цигезан* – чуьлдин майвадин (ягода) са жуьре; *лацам* – лацу хеб; *карталис* – къел куьлуь ийидай махсус къван; *клатли* – 12-17 яшда авай жегъил; *лепир* – квачерин гелер; *силги* – мектебда доска михъдай махсус тадарак; *тепелик* – чуьлдин гъвечли къушран са жуьре; *истил* – серг гатадай элкъвей къван ва мсб.

Алимди, лезги члалан муькуь нугъатрилай тафаватлу яз, яркли нугъатрик акатзавай нуьцуьгърин нугъатдик, винидихъ къейднавай къуд дестедилай гъейри, маса диалектизмаярни акатзавайди къейднава. Чеб са тлимилбур тир и диалектизмаяр шартлуналди вад лагъай дестедик кутунва.

Нуфузлу алим У.Мейлановадин ахтармишунрин кваллахрай са бязи делилар гъунин килин себеб ам я хьи, чна гележегда «нугъатдин гаф», «нугъатрин гафар» терминар фикирдиз гъайила, мана-метлебдин жигъетдай абурун вири терефарни, жуьреба-жуьревални рикелай ракурна кландач.

Нугъатрин лексикадин сергъятра авур гъвечли сиягъатдай аквазвайвал, анжах сад лагъай дестедик акатзавай гафар квачиз, яни чпихъ фонетикадин жигъетдай къетленвилер-тафаватлувилер авай нугъатдин гафарилай гъейри,

муькуь вири дестейрик акатзавай нугъатдин гафар чи члалан девлетлу ва халисан лезги гафарин алем я. Иллаки семантикадин къетленвилер авай ва чпиз вири элдин члала барабар уьлчмеяр авачир нугъатдин гафарин гъисабдай яз чавай чи эдебиятдин члала цийи гафар ва синонимар артухариз жеда. И кар кьилиз акъудун нин хиве ава? - Гъелбетда, эвелни-эвел теснифчийрин.

Члалан алим Р.И.Гъайдарова тесстикъарнавайвал, XX асирдин къвед лагъай паюна машгъур лезги кхьиндарар, шаирар тир Къ.Межидова, Х.Тагъира, З.Ризванова нугъатдин гафарикай гзаф менфят къачуна. Фикир гайитла, чка чиз нугъатдин гафар ишлемишзавай кхьиндарар, шаирар лап гзаф ава.

Ингъе са бязи мисаларни гъиз жеда: *раши* – «Вичиз кар къур раши кал къулухъ галамачиртлани, гада гила абурув са акъван ахгатазавачир». (Буба Гъажикъулиев, «Заз эвера»); *бугъум* – «Сурхай жерягъ хъиз яруни-вили хъанвай Алидин метлез, квачин бугъумдиз килигна». (Къияс Межидов, «Дагъларин деринрин булахар»); *виливан* – «Адаз чуьлдай Муграгъа авачир хътин, икъван члавал ван тахъай хътин тиварар алай гуьзел цуьквер: виливанар, живизар, кукунлар, сачагар, сиргъаяр, ярагар... хкизва, риклин сидкъидай багъишзава». (Гъаким Къурбан, «Къилинж Къемер»);

батлрияр – «Къе чна илигда кфилдал, Къе чна куклварда батлрияр». (Майрудин Бабаханов, «Дустарикай къве шиир»); *азмурун* – «Пехъи хъанвай жаллатлри гатана азмурнавай жендек вагъшивилелди къуна зунжурдалди стундал тларам кутлунайлани ада гъич ванни акъуднач». (Абдуллагъ Искендеров, «Самур»); *биртлил* – «Садикъаз хъвер атанач, къежена биртлил хъанвай диде авай гъалди адан секинвал члуьрна». (Мегъамед Ведих, «Къуьд»); *хунгаг* – «Къемера чуьхвердин тумунихъ сун гъал кутлуьнна, хунгаг авуна, ам къулан къилелай янавай хкуникай куьрсарна». (Гъаким Къурбан, «Къилинж Къемер»); *басклум* – «Ам вуч кас тир, гъанвай иниз Дергес, басклум, туьрезар?» (Муьзеффер Меликмамедов, «Эй, дагъвияр...»); *битличу* – «Келлегуьзар, футфачияр, бешбетерар, битличияр...». (Муграгъ Салахъ, «Чи девирдин «гитар»»).

Шаксуз, диалектизмаярин хел вирида къабулнавай эдебиятдин члалан лексикадиз гафар алава ийидай менфятлу чешмейрикай сад я. Гзаф дуьшуьшра гафунин устадри чпин яратмишунра чкадин нугъатдин тламни тав, эсердин иштиракчидин (персонаждин) рахунрин къетленвални айрувал къалурунин мураддалди нугъатдин гафар ишлемишзава.

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Пешейрин несияр

Лайхлу эцигунардайди

Инсанди вичин уьмуьр тешкилуьнин рекъай эцигунри ва аваданлухри обществода къетлен чка къазва. «Эцигиз-четин, чуклуьриз регъят я», - къул чуьгвазва чи халкъдин мисалди. Гъа четин ва жавабдар пешедиз вичин уьмуьрдин къуллугъ бахшнавайбурукай садни кириви, алай вахтунда вич Махачкала шегъерда яшамаш жезвай

Къарибов Къариб Юнусович я.

Куьруь къейд: Къарибов Къариб Юнусович 1960- йисан 25-мартдиз Кара-куьре хуьре къуллугъчидин хизанда дидедиз хъана. 1978- йисуз Усугъачидин юкъван школа акъалтПарай жегъил Пермь шегъердин эцигунардай институтдин санайидин ва гражданвилин эцигунрин факультетдиз гъахъна. Къариба 1987-

йисуз институт акъалтПарна, гъа шегъердин 4- СМУ-да мастервиле ва прорабвиле кваллахна. Ахпа ада Дагъустандиз хтана, Махачкаладин майишатдин эцигунардай «Дагстрой-индустрия» твар алай комбинатда эцигунардай

управлениедин начальникдин заместителвиле, са йисалай гьа управлениедин начальниквиле кьуллугь тамамарна. 2001- йисалай кьенин йикьалди Къариб Юнусович Къарибов ООО ПСК «Махачкала стройсервис» комплексдин начальник я.

Алай девирда эцигунрин мешреблу имаратар, яшайишдин дараматар арадал гьун патал еке тежриба, зегьметдин мукьуф ва сабурлу алахьунар чарасуз ерияр я. Агьалийриз хатасуз шартлар яратмишун, кьулайвилерикай хийир кьачудай мумкинвилер гун –вири инженер - строителдин жавабдар

везифаяр я. Къариба кьуллугьзавай участокда сифте низамдила

эгечІна, зегьметдал рикІ алай дуствили коллективдила кьечІна, вири планламишнавай кІвалахар ери аваз ва вахтунда ийиз алакьзава. Къариб Юнусовичан зегьметдин агалкьунар РД-дин Гьукуматди 2004- йисуз «Республика Дагьустандин лайихлу эцигунардайди» гьуьрметдин тІварцІелди, «Эцигунрик пай кутунай» медалдалди кьейдна. Ам «Строймастер» конкурсдин лауреатни я.

Эдуард ГЪАЖИБЕКОВ

Халкьдин камалдин хазина

Лезги халкьдин камаллувал, фикирдин деринвал, чІалан гьуьзелвал кьалурзавай мисаларни мискІалар чи халкьдин сивин яратмишунрин кьадим ва гьакьван гьуьзел кьат я! XIX лагьай асирдин кьвед лагьай паюна просветитель Къазанфар Зульфийарова сифте яз чи халкьдин мисалар кьхена ва абур 1871- йисуз чапдай акьатай «Куьревийрин азбука» ктабда гьатна. Лезги мисалар кІватІуник генерал ва алим Петр Карлович Усларан пайни кьва. Алан «Куьредин чІал» ктабдани хейлин мисалар гьатна. XIX лагьай асирдин эхирра ва XX лагьай асирдин эвел кьилера и зегьмет Башир Султанова ва Абужафер Мамедова чпин хивез кьачунай. Алатай асирдин 30- йисарилай гатІумна лезги мисалри мектебрин хрестоматийра ва жуьреба-жуьре ктабра чка кьаз башламишна. Агьалар Гъажиева 1941- йисуз чапдай

акьудай «Лезгийрин фольклор» ктабда мисалар хейлин кьадарда аваз гьатна. Ам дяведа телеф хьайила, мисалар кІватІунин кІвалах алим ва илимдин тешкилатчи Гъажибег Гъажибегова давамарна. Ада лезгийрин 10000 мисал кьхенай. Амма тушир бугьтенрик акатна, Кефердин лагерра телеф хьайи адан архив гел галачиз кьвахьна. Ахпа Исмаил Вагьабов лезги халкьдин мисалар ва мискІалар кьхинал машгьул хьана. 1964- йисуз адан «Лезги халкьдин мисалар» тІвар алай ктаб чапдай акьатна. 10 йис алатайла, кьилихь кьунвай тІвар алаз Алибег Алибегован мисалрин кІватІални чапдай акьатнай. Филологиядин илимрин доктор Агьмедуллагь Гуьлмегьамедова сифте яз лезги мисалриз илимдин бинедаллаз кьимет гана ва 1974- йисуз ада «Лезги мисалрикай» тІвар алай ктаб акьудна. Исмаил Вагьабова тьукІуьрай ктабда, кьадардал гьалтайла, 1500 мисал авай.

филологиядин илимрин доктор, писатель Гъакимов Къурбана 1991- йисуз чапдай акьудай ктабда 4 агьзурни 500 мисал ава. «Лезги мисалар» кІватІунин вахт куьтягь хьанвач, - дуьз кьейдзавай чи районгьли алимди, - ам куьтягь тежедай кІвалах я... Алим Къ Акимован ктабда гьатнавай мисалар кьилдин разделриз пайнава. 14 разделдиз: «Акьулдиз» талукь мисалар; «гафуниз», «чІалаз», «Ватандиз», «кьегьалдиз», «тарихдиз», «азадвиллиз», «бахтуниз», «садвиллиз» ва масабур. Винидихь чешнедиз гьанвай ктабда (автор Гь.Къурбана) нугьатрин мисалриз эдебиятдин чІалалди баянар ганва, ишлемиш техйизмай гафариз чпин манаьр мисал гьанва. Агьадихь чна са бязи мисалрин ва мискІалрин чешнеяр гьизва:

Мисалар

«Гьар акатдайлакай юлдаш кьамир»;
 «Кьуьлуьн фуаз ракуьн руфун кІанда»;
 «Кьил пававаз фидайдан кІвач кьванцихь галуькьда»;
 «Гуьлягьдизни хандиз далу ямир»;
 «Азраил чандин кьайгьудик жеда, мирес - малдин»;
 «Гишиндаз аман, тухдаз иман жедач»;
 «Кали хьиз нек тагудайда, яцра хьиз пан пана кІанда»;
 «Килигуналди чир жедайтІа, яцракай кьасабчи жедай»;
 «Недайла чІехи тІур кьада, кІвалахдайла, серин кьур»;
 «Гатуз юрфар чими тавурдавай хьуьтІуьз юрфар

чими жедач»;

«Етим хвейиди кьарада, кьар хвейиди кьушада»;
 «Пул ава-деветлу я, акьуллу я, пул авач- ахмакь»;
 «Гзаф кьин кьадайда, гзаф табни ийида»;
 «Гуж гайила, деве гурмагьдай акьатда»;
 «Дишегьлиди чІур тавур кІвал масадавай чІуриз

жедач»;

«Кьугьне душмандикай дуст жедач»;
 «Хьсан душмандила пис дуст хьсан я»;

МискІал

«Кьил недай, хам алагьардай, жендек гадардай...»
 (Канаб, Кьур)

Гъазурайди – Ш. ШАГЪБАЛАЕВ

Лезгийрин хуьруьн майишатдин календарь

Лезги халкъдин календарь гьам вацран ва ракънин гьерекарихъ, гьамни хуьруьн майишатдин кIвалахрихъ галаз алакьалу я. Ина ЦIийи йис мартунин 21- далай (бязи йисара 22- далай гатIумзава). Малум тирвал, и чIавуз йифни – югъ сад жезва. Тебиатдал саки цIийи къилелай чан хкъезва. Акваз-акваз алемда гьар са затI дегиш жезва. Лезги календарда йис къуд фесилдикай ибарат я: гатфар, гад, зул, къуьд. Фесилар ракънин гьерекарихъ галаз алакьалу яз тайинарзава. Месела, винидихъ чнакъейд авурвал, гатфар мартунин 21-22-далай гатIумзава. Имни ракънин гьерекарихъ, йисан и береда йифни –югъ сад хьунихъ галаз алакьалу я. Гад июндин 21-22-далай гатIумзава. Имни мад ракънин гьерекарихъ галаз алакьалу я. Вучиз лагьайтIа, и береда ракънин гьерекарихъ акьвазарзава. И чIавалай йиф яргъи, югъ куьруь жез гатIумзава. Зул жезвай вахтни ракънин гьерекарихъ галаз алакьалу я. Чаз чизвайвал, йиса къве сеферда югъни йиф сад жадай вахтар ава. Са сеферда мартунин 21-22-даз, къвед лагьай сеферда сентябрдин 21-22-даз. Лезги календарда ибурукай сад лагьайди гатфар, къвед лагьайди зул гатIумзавай вахт я. Халкъдин календарда къуьдни муькуь фесилар хьиз, ракънин гьерекарихъ галаз алакьалу я. Ам 21-22- декабрдилай гатIумзава. Малум тирвал, и вьеда мад ракънин гьерекарихъ акьвазарзава. И чIавалай югъ яргъи жез, йиф куьруь жез гегечIава. Чи халкъдин чIехи шаир ва арифдар СтIал Сулеймана вичин «Къуьд» шиирда йисан и фесилдин, къве варз квачиз амай вири варцарин тIварар къунва ва абуруз хас жигьетар къалурнава. Сулейманан муькуь шииррани лезги календардиз талукъ хейлин малуматар ава. Чна лезги

календардин таблицаяратмишдайла, абурукай менфят къачунва. Лезги календарда авай варцарин чIехи пай 15 йикъакай ибарат я. Малум тирвал, вацран 15 йиф эквер, цIувадни мичIер я. ХьуьтIуьн вири варцара и къайдадиз амал ийизва. Амма гатфариз маса жуьре я. И чIавуз тебиатда легишвилер гзаф йигиндакъаз къиле физва. И фесилда варцарикай са бязибур вад ва ирид йикъаризни пай жезва. И гьал гад фесилдизни хас я. Зул фесилда анжах къве варз муьжуьд–муьжуьд йикъариз пай жезва. Винидихъ ганвай куьруь малуматрай аквазвайвал, лезги календарь гьакIан буш чкадал арадал атанач. Ам гьакIни, са бязибуру фикризвайвал, Египетдин вая маса халкъарин календардин таъсирдикни арадал атанач. Лезги календарда чи халкъди виш йисаралди тебиатдал тухванвай гуьзчивилерин нетижаяр гьатнава. Агъадихъ чна лезгийрин хуьруьн майишатдин календардин таблицая гузва. Ам тукIуьрдала, чун са шумуд йисан къене халкъдивай кIватIай малуматрал ва илимдин чешмейрал бинелу хьанва.

Гатфарин варцар:

Яр-21- мартдилай 4- апрелдалди;
Алкьвар-далкъвар - 5- апрелдилай 9- апрелдалди;
Элхен–гелхен-10-апрелдилай 14-апрелдалди;
УрукIун –турукIун -15 – апрелдилай 21- апрелдалди;
Гатфарин цIиг -22- апрелдилай 6- майдалди;
Тумар -7- майдилай 21- майдалди;
Чимер -22-майдилай 5- июндалди;
Ракъар -6- июндилай 20- июндалди.

Гатун варцар:

Рагъ элкьведай йикъар-21-июндилай 5- июлдалди;
Гатун къар-6- июлдилай 20-июлдалди;
Гатун цIиг-21-июлдилай 4-августдалди;
Гвенар -5-августдилай 9-августдалди;
Йигарар -10- августдилай 14-августдалди;
ПешхуртI -15- августдилай 21-августдалди;
Гатун къугъвер-22-августдилай 5- сентябрдалди;
Гатун яр-6-сентябрдилай 20-сентябрдалди.

Зулун варцар:

Зулун йикъар -21-сентябрдилай 5- октябрдалди;
Тумар-6-октябрдилай 20-октябрдалди;
Зулун цIиг -21- октябрдилай 4-ноябрдалди;
Ракъар -5- ноябрдилай 12-ноябрдалди;
Чимер -13- ноябрдилай 20-ноябрдалди;
Зулун хиб -21- ноябрдилай 5-декабрдалди;
Аязар -6-декабрдилай 20-декабрдалди.

ХьуьтIуьн варцар:

Рагъ элкьведай йикъар-21-декабрдилай 4- январдалди;
ХьуьтIуьн йикъар-5-январдилай 19- январдалди;
ХьуьтIуьн цIиг-20-январдилай 3-февралдалди;
Чиш – 4- февралдилай 18-февралдалди;
Хиб -19- февралдилай 5-мартдалди;
Къугъвер-6-мартдилай 20-мартдалди.

Шагьбала ШАГЬБАЛАЕВ

Жигъаддикай ахъайнавай аятрин ва гъадисрин баянар

Аятар:

Къуръанда лагъанва (мана): «Динсузрихъ галаз адан (Къуръандин) куьмекдалди чѐхи женг твах» («Аль-Фуркъан» сура, 52-аят). Им Мекка шегъерда атай аят я. Чѐхи женг ина чѐхи жигъаддин манада ава, яни лап къилин жигъад, чун сифте нубатда жуван нефсинихъ ва гъевесрихъ галаз тухун мажбур тир жигъад я. Мугъаммад Пайгъамбарди (салам ва салават хъуй адал) лагъайвал: «Чун гъевечѐи жигъаддай чѐхи жигъаддиз хтана», адавай чѐхи жигъад вуч я лагъана жузуна ва ада лагъана: «Рикѐивди авунвай чалишмишвал» (Ажлони «Кашфуль хафс», 1-том, 424-чин).

Мана: «Къевхъ галаз дин сеbeb яз дяве тухун тавурбуруз ва куьн вичин къалерай акъуд тавурбуруз,

куьне дуствал ва адалатлувал къалуруниз Аллагъ акси туш, Аллагъдиз адалатлубур къанзава эхир» («Аль-Мумтагъана» сура, 8-аят). Аллагъ Тааладин гафарай ачухдаказ малум жезвайвал, диндин тафават авачиз, гъар гъи инсандихъ галаз алакъа хъайитѐани адан бинеда ислягъвал ава. Анжах тек са душманвилни лишанар ислягъвал чѐрунунин сеbeb жезва.

Мана: «Къез дяве авун эмирнава, ам лагъайтѐа къез таклан я» («Аль-Бакъара» сура, 216-аят). Исламдин алимри гъа и аятдай къилин къеве гъакъикъат акъуднава. Сад лагъайди – къиникъар ва душманвилер адетдин, акъуллудаказ фикирдай инсанриз таклан я, вучиз лагъайтѐа Аллагъди ам такланди я лагъана. Къвед лагъайди –

мусурманриз дяведин гъерекатар анжах тайин тир шартѐара тухудай ихтияр ава.

Мана: «Эгер абуру къевхъ галаз дяве ийиз хъайитѐа, куьнени абурухъ галаз ая» («Аль-Бакъара» сура, 191-аят). Суфъян ас-Савриди лагъана: «Абурухъ (динсузрихъ) галаз та чѐи сифте нубатда чахъ галаз дяве тавунмаз, чаз абурухъ галаз сифте ийидай ихтиярар авач». Идан гъакъиндай Къуръанди тестикъарзава, (мана): «Къез акси яз дяве тухузвайбурухъ галаз куьнени Аллагъдин рекъел абурухъ галаз дяве твах, анжах гъалалдин сергъятрилай элячѐмир. Гъакъикъатда Аллагъдиз тахсиркарар къан туш» («Аль-Бакъара» сура, 190-аят).

Гъадисар

Пайгъамбарди (салам ва салават хъуй адал) лагъана: «Заз инсанрихъ галаз дяве авун эмирнавай, та абуру шагъидвал гъидалди, яни Аллагъдилей гъейри мад гъич са гъуцни авач ва Мугъаммад Адан илчи я». Ибн Гъажар аль-Аскъяляниди лагъана, яни винидихъ галай гъадисда «инсанар» лугъудай гафунин манада вири инсанар авач, Пайгъамбарди (салам ва салават хъуй адал) анжах арабийский полуостровдал алай динсуз арабрихъ элкъвена лагъана, абуру лагъайтѐа са шумуд сеферда мусурманриз акси зулумар ва дявеяр авунай (Ибн Гъажар аль-Аскъяляни «Фатгъ аль-бари», 12-том, 279-чин).

Мугъаммад Пайгъамбарди (салам ва салават хъуй адал) лагъана: «Вичин эменнидин, руьгъдин ва мецин куьмекдалди динсузрихъ галаз женг тухуз чалишмиш хъухъ»,

яни гъадисда ачухдиз идеалогиядин, илимдинни-диндин пропагандадин куьмекдалди женг тухуниз эвер гузвайди къалурзава.

Пайгъамбарди (салам ва салават хъуй адал) лагъана: «Я инсанар, душманрал туьш хъун къан жемир, къутармиш хъуникай ва саламатвилкай Аллагъдивай тѐалаб» (аль-Бухари, №2965; Муслим, №1742). Гъасан аль-Басриди лагъана, яни душмандихъ галаз туьш хъунин къастунин къадагъавилелай гъейри, а гъадисдай генани дуэльдал эверунни къадагъа яз гъисабзава, ам лагъайтѐа бунгдихъ галаз гекъиззава.

Пайгъамбарди (салам ва салават хъуй адал) лагъана: «Эгер вичин жемят чукѐрунунин къастуналди вичин патав, куьн са касдиз акси хъуниз эверзавайди атайтѐа, ам яна йикъ» (Имам ан-Навави «Шаргъ Муслим», 12-том, 232-чин). Гъавилияй, мусурманрин

арада фитнеяр ва къал кутуналди, са мусурманри муькуьбуру динсузвиле тахсирлу авуналди, мусурманар сад-садаз акси акъвазарунин нетижада къеве патахъ чара авун, къиникъин жаза гузвай гунагърихъ галаз гекъиззава.

Абдуллагъ ибн Амра ахъайзава, яни са инсанди Пайгъамбардивай (салам ва салават хъуй адал) жигъаддиз фидай ихтияр къачуна. Пайгъамбарди (салам ва салават хъуй адал) адаз лагъана: «Ви диде-бубадал чан аламани?». Инсанди «Эхъ» лагъана жаваб гана. Пайгъамбарди (салам ва салават хъуй адал) лагъана: «Жигъад вуна гъабуруз ая» (Аль-Бухари, №3004; Абу Дауд, №2529). И гъадисди инсандиз вичин уьмуьр дуьздаказ баша тухуниз куьмек гузва. Женнетдиз физ чалишмиш хъанвай

инсандивай ам регьятдиз жагьида, Мугьаммад Пайгьамбардила (салам ва салават хьуй адал) гьадис атанва эхир: «Женнет вичин дидейрин кIвачерик ква».

Пайгьамбарди (салам ва салават хьуй адал) лагьана: «Ни ачух тушир (буьркьуб) пайдахдик женг тухванатIа..., ва кьенватIа, ам авамвили ажалди кьена» (Муслим, №1848). Буьркьуб пайдахар, тIвар алачир дестеяр, фикирна жагьурнавай тIварар алай дестейрин малум тушир амирар, хьсан кIвалахрин буш хиялар гьизвай гьар са шеь, гьакьикьатда им садан амалдар ва заказдин манипуляция я. И гьадисдин гьакьиндай Имам ат-ТIьбиди лагьана: «Гьадисда, ам гьакьикьат яни тахьайтIа ягьалмишвал чин тийиз, са гьихьтин ятIани кардал элкьвенвай инсанрин метлебдикай лагьанва. Адалай кьулухь инсанриз ам патал женг тухуниз эверзава» (Гьасан ат-ТIьби «Шаргь аль-Мишкьат», 7-том, 223-чин).

Дяведин жигьад башламишун патал кьилин ва тек са сеbeb – им дяве

гваз атай душмандихь галаз ийизвайди я, амма динсузвилихь галаз сакIани туширди, генани кьейдун лазим я. Жигьад лугьудай гафуна тек са дяведин мана авач. Аллагьдин дин раижун патал ишлемишзавай гьар са кьайда – им жигьад я. Амма алай вахтунда инсанрив гьакьикьи дин агакьарун патал ислягьвилелди ишлемишдай кьайдаяр гзаф ава, месела, СМИ, Интернет ва мусурманрин илимлувилин дережа хкажун. Дяведин жигьадди лагьайтIа инсанар терсина яз кьурхут ийизва.

Кьуй Аллагьди чун, чи багьрияр, мукьвабур ва вири рикIин сидкьи авай мусурманар, ягьалмиш инсанрин фитнедикай ва писвиликай хуьрай. Кьуй Аллагьди чун дуьз рекьел мягькемаррай. Эхирдайни, Шукур хьуй Аллагьдиз дуьньяррин Халикьдиз! Салам ва салават хьуй Мугьаммад Пайгьамбардиз, адан хизандиз ва асгьабриз!

Али ЭМИРСУЛТАНОВ

Халкьдин яшайишдин гьалар кIевера ва дарда твазвай, абурун игьтияжриз дуьзгьувилелди килиг тийизвай, закондин истемешунриз яб тагана чтин кIвалахар ва кьулугь идара ийизвай гьакимар гьукуматдин аппаратда гьеле кьери туш. Эгер са гьихьтин ятIани идарада кьун кимивилерал расалмиш жез, абуру пулар тIалабиз хьайитIа, чаз газетдин работникриз хабар це. Чун кьуь тереф хуьн патал гьар са дуьшуьшда кьаришмиш жеда ва чуру кIвалахриз рехь тагунин карда гьахьвилеин даяхар яз акьвазда. И мураддалди чна, вири уьлкведа хьиз, "горячая линия" кардик кутазва. ТIалабзава чаз чарар кьхин (кьуларни чуьгуна).

Чи редакция Тел: (8 269) 2-23-45

МАЛУМАТ!

Гьурметлу районгьлияр!
«Эренлардин сес» газетдин коллективдин иштиракчивал аваз, Ватандин ЧIехи (1941-1945) дяведин иштиракчияр хьайи докьузпаравийрикай, абурун женгерин рекьерикай ктаб акьудун фикирда ава. Дугьри я, чи райондин хуьрера кьилдин ксарин уьмуьрдин ва дяведин чукариз талукь документар кIвалин архивра хуьзва. Чи фикир садни хкуд тавуна, ктабда гьатун я. ТIалабзава ветеранрикай авай документар «ЭС» газетдин кьилин редактор Эдуард Гьажибеквал агакьарун. Чна вилив хуьзва!

«ГОЛОС ЭРЕНЛАРА»

2001-йисан
ноябрдилаь акьатзава

Тешикляйди:

Докьузпара райондин
администрация,
Дагьустан Республика

Учредитель:

Администрация Докьузпаринского
района, Республика Дагестан

Кьилин редактор:

Э.А.ГЬАЖИБЕКОВ

Жавабдар секретарь:

А.Э. ЭМИРСУЛТАНОВ

Хусуи корреспондентар:

Ш.О. ШАГЬБАЛАЕВ
К.Н.ФЕРЗАЛИЕВ
В.С.АГЬАМУРАДОВ
З.Э. МЕДЖИДОВА

Верстка авурди:

А.Э. ЭМИРСУЛТАНОВ

Чандиз вахкай вахт: 14:00

Чанзавай вахт - 17:00

Тираж 1200

Редакциядинни макьалайрин авторрин фикирар сад тахьун мумкин я. Макьалайрин делилрин дуьзвилини патахьай жаваб авторри чни гуда. Макьалайриз рецензия гуьзвач ва абур элкьвена вахкузвач. Мадни, чпин макьалайра дегьивилер тунал, кьилер дегьинарунал рази тушир мухбиривай чна абур редакциядиз ракьур тавун тIалабзава.

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере связи,
информационных технологий и
массовых коммуникаций по
Республике Дагестан

Регистрационный
номер ПИ №ТУ5 - 00256
от 14 июня 2013 г.

Редакциядин,
издательстводин ва
типографиядин адрес:

368750, Докьузпара
район, Усугьчай хуьр,
тел.8 (8269) 22-345
e-mail: erenlar2001@mail.ru
Наш сайт: www.erenlar.ru